

“Rangtasvirda natyurmort janri aks ettirilishi”

**Narkuziyeva Sayyoraxon
Ortiqboy qizi**

*Qo`qon Davlat Universiteti, San`atshunoslik
kafedrası Amaliy san`at: badiiy kulolchilik
yo`nalishi talabasi:*

Annotatsiya: Ushbu maqolada rangtasvir san`ati haqida, rangtasvirda ifoda vositasi sifatida, shu san`atni tur va janrlari, kompozitsion jihatdan qo`llanilishi, natyurmort janrida qo`llanilishi haqida ma`lumotlar keltirilgan.

Kalit so`zlar: Rangtasvir, tur, janrlar, natyurmort, Kamoliddin Behzod.
Rangtasvir-tasviriy san`at turi hisoblanadi.

Rangtasvir-biror qattiq yuzada rangli ashyolarda, masalan bo`yoqlar yordamida yaratiladigan badiiy asar.

Rangtasvir-voqealikni badiiy tasvirlash va talqin qilish.

Rangtasvir-tomoshabin fikri va tuyg`ulariga ta`sir etishning muhim vositasi.

Rangtasvir-muhim ijtimoiy mazmun va rangbarang g`oyaviy vazifalarga ega.

Rangtasvir-asarining g`oyaviy mazmuni uning mavzu va syujetida mujassamlashadi.

Rangtasvir-syujetini rassom rangtasvirning ifoda vositalari orqali ro`yobga chiqadi.

Rangtasvir - deb tekis yo`zada turli rang va materiallar yordamida bajariladigan tasvirga aytiladi. Bu tur uchun asosan bo`yoqlar moyli bo`yoq, akvarel, guash, tempera, shuningdek, rangli qalamlar, ko`mir, qalam, pastel, sous, sangina kabi badiiy materiallar bilan ishlash xarakterlidir.

Rangtasvir asarlari qog`oz, mato, karton, devor, oyna, yog`och kabi tekis yo`zalarga ishlanadi. Rangtasvir asosini rasm tashkil qiladi. Har qanday rangtasvir inshida, avvalo, uning rasmi ishlab olipadi. Unda kompozitsiya, nur va soya, rang asosiy o`rinni egallaydi.

Rangtasvir asarlari bajarilish texnikasi jihatdan turli-tuman bo`lib, ular moybo`yoqli, temperali, freskali, mozaikali, vitrajli, akvarelli, guagshli, pastelli bo`lishi mumkin.

Rangtasvirning quyidagi turlari mavjud: 1. Dastgohli rangtasvir. 2. Monumental (mahobatli) rangtasvir. 3. Miniatyura (mo`jaz) rangtasviri, 4. Dekorativ (bezak) rangtasvir. 5. Teatr-dekorativ (bezak)rangtasviri.

Dastgshli rangtasvir deyilganda, rassomlarning maxsus asbob-dastgoh. (molbert) yordamida ishlaydigan suvratlari tushuniladi. Dastgohli rangtasvir asarlari

uncha katta bo`lmagan o`lchovda yuqorida qayd qilib o`tilganidek mato, karton, oyna, faner kabi tekis yo`zali materiallarga bo`yoqlar bilan ishlanadi. Dastgohli Rangtasvirda ko`pincha moyli va akvarel bo`yoqlar qo`llaniladi.

Rangtasvirning ifoda vositalari: kompozitsiya, rang, ritim va boshqalar.

Rangtasvir asoslarining asosi: moybo`yoq, guash, tempera, akvarel, rangli shisha, rangli tosh va boshqalar.

Rangtasvirning muhim tasviriy va ta'sir vositasi bu rang (kolarit). Rang orqali rassom borliq yoki hayoliy dunyoni ko`rinarli shakllarda tasvirlaydi makonning cheksizligini undagi narsalarning rang-barangligini moddiylikini hajmi va fakturasini ko`rsatishi, harakat, inson ruhiyatidagi o`zgarishlar, murakkab hissiy kechinmalar, o`z xayollarini aks ettirishi mumkin.

Rangtasvirning tasviriy ifoda vositasi va ishlash uslubi ishlatiladigan rang, qurollar xususiyati, rang eritgichlari, asosi (grunt)ga bog`liq (masalan yuzasi silliq yoki g`adir budir berilishiga qarab asar ko`rinishi turlicha ta'sir ko`rsatishi mumkin.

Rangtasvir-asarlarishartli ikki yassi va xajimli-fazoviy uslubga ajratish mumkin. Birinchi uslubda tasvir nursoyasiz yaxlit mumkin. Birinchi uslubda tasvir nursoyasiz yaxlit yassi shakllarda ishlanadi, hajimli-fazoviy usulda esa tasvir hajimli tasvir nursoya yordamida muhit bilan bog`lqi holda tasvirlanadi. Bunday asarlar rangga boy bo`lib, unda ranglarning barcha tuslanishlarini his etish, tashuvchi nurning tuslanishi va boshqa ranglar bilan boyish (reflex)ni ko`rish mumkin. Rangtasvir asarlarida bu ikki uslub orasida chegara yo`q, biri ikkinchisini to`ldiradi. Rangtasvir asarlari o`zining ishlanish o`rni, mazmuni, bajaradigan vazifasi, ishlanish uslubi va ko`rinishiga qarab monumental, bezak dastgoh san`ati dekoratsiya miniatyura va boshqalarga bo`linadi.

Rangtasvir-tasvir mavzui va mazmun yo`nalishiga qarab bir qator janrlarga bo`linadi.

1. Animalistika
2. Tarixiy janr
3. Maishiy janr
4. Batal janri
5. Portret
6. Manzara
7. Natyurmort va boshqalar.

Rangtasvir-qadimda so`ngi poleolit (mil. Av 40-8 ming yilliklarda) paydo bo`lgan. Janubiy Fransiya, Shimoliy Ispaniya, O`rta Osiyoda rangtasvir asarlari saqlanib qolgan. Soz tuproqli bo`yoqlar, qorakupa, pista ko`mir bilan ishlangan. Rasmlar tekis sharpa sifat (siluit) ba`zilarida esa hajimli qilib ishlashga harakat qilingan. Mezolit va Neolit davrida esa bajarilgan iptidoiy rasmlarda murakkab kompozitsiyalar, abstrak tushunchalar paydo bo`la boshlagan. Quldorlik davrida rivojlangan texnik vositalarga boy obrazlar tizimi shakllangan.

Natyurmort-fransuzcha (natyurmorte)dan tarjima qilinganda-jonsiz tabiat degan manoni beradi.

Natyurmort –rangsiz san`at janri.

Natyurmortda-insonning atrofini o`rab turgan real maishiy muhitda joylashgan va kompozitsiya jihatdan yaxlit guruhlarni tashkil qilgan narsalar tasvirlanadi.

Shuningdek ana shu janrda yaratilgan rassomlik asari ham natyurmort deb ataladi.

Natyurmort-jonsiz buyumlar (masalan, uy ro'zg'or buyumlari, qurol aslahalar va boshqalar) dan tashqari, tabiatdan ajralib olingan buyum, narsalarga aylantirilgan jonli tabiat narsalar (stoldagi baliq, vazadagi gul va boshqalar) ham tasvirlanadi. Asosiy mavzuni to'ldirish uchun bazan natyurmortga odamlar, hayvonlar, qushlarni ham kiritish mumkin. Maishiy asosida ajratib olingan mayda narsalarning muhimligi boshqa janrlarga nisbatan natyurmortda namoyon bo'ladi.

Natyurmortda-tasvirlanayotgan (mustaqil aks ettirilayotgan yoki kartinalarda asar mazmunini boyitadigan va to'ldiradigan) buyumlar o'z egasining fel-atvorini, qiziqishini, yoritishga yoki buyumlarning shakli, rangi, fakturasi tuzilishidagi ritmik dinamik va static holatlarini ko'rsatishga qaratilgan.

Natyurmort-qadimgi Misrda devorga ishlangan freskalarda, ellinizm davri mozaykalarida, Xitoyda VII asrdan boshlab, qush va gullarning kompozitsiya bo'lagi sifatida ma'lum bo'lgan.

Natyurmort-Yevropa XVI asr oxiri XVII asr boshlaridan mustaqil ahamiyatga ega bo'ldi, keng tarqala boshladi. Eng taraqqiy etgan davri XVII asrga to'g'ri keladi.

Natyurmort-atamasi XVII asrdan boshlab qo'llanila boshlandi. Italiya rassomi M. Karavojo va uning izdoshlari Karavonizm) natyurmortning keng tarqalishida muhim rol o'ynashdi. Gul va mevalar, dengiz inomi baliq, qisqichbaqalar sevimli mavzuga aylandi.

Natyurmort-Rossiyaga XVII asrda kirib keldi. Ko'zni aldaydigan, xuddi o'ziga o'xshash (aldamchi) rasmlar ishlashdan shakllanib bordi. XIX asrning 1-yarmida haqqoniylikga borliqni o'zidan go'zallik topishga harakat qilindi. Shakl, faktura va bezakdorlik borasidagi yutuqlarga erishildi.

O'zbekiston tasviriy san'ati Natyurmort unsurlari qadimiy davr sanatida, masalan Afrosiyob devoriy rasmlarida vazadagi mevalar misolida.

Miniatyura sanatida, masalan, Kamoliddin Behzodning Shayboniyxon portretida tasvirlangan buyumlar siyohdan qamchi misolida uchraydi. Natyurmortning haqiqiy shaklanishi va rivojlanishi XX asrning 30-50-yillariga to'g'ri keladi. Ayni davrda rassomlarning ijodida Natyurmortning dastlabki namunalarini paydo bo'ldi: L. Nasriddinov "Nonli natyurmort", Sh. Xasanova "Xitoy chinnisi bilan ishlangan natyurmort" va boshqalar natyurmort janrida samarali ijod qilib, natyurmortning taraqqiyotini ta'minladilar.

ADABIYOTLAR

1. N.U.Abdullayev."San`at tarixi".-Toshkent,"O`qituvchi".1986.
2. S.Abdirasulov,N.Tolipov,N.Oripova. Rang tasvir Toshkent-"O`zbekiston"-2006
3. B.Z. Azimova "Natyurmort tuzish va tasvirlash metodikasi" Toshkent -O`qituvchi-1984.
4. A.Y. Terent`yev.Izobrajenie jivotnix I ptits sretstvami risunka I jivipisi.Moskva.-1980.